

میراث آبی نیاوران

نام:
قنات
تکیه

موقعیت:
خیابان
شهید باهنر

قنات تکیه نیاوران، یکی از قدیمی ترین قنات های شهر تهران است که هنوز جاری است. تکیه نیاوران، بنایی قاجاری است که در سال ۱۲۳۷ شمسی به دستور ناصرالدین شاه ساخته شد، و از آب آن برای مصرف مراسم تکیه و تعزیه استفاده می کردند. ناصرالدین شاه که علاقه زیادی به نیاوران و مراسم تعزیه داشت، این تکیه را برای ایام محرم در ییلاق نیاوران بنا کرد و قنات تکیه نقش مهمی در رونق روستای نیاوران داشت. سیدمهدی اعرابی در باره سرچشمه این قنات می گوید: «موقعیت جغرافیایی این قنات در ضلع شمال غربی کاخ نیاوران و در نزدیکی حسینیه و تکیه نیاوران قرار دارد. این قنات که به نام قنات نیاوران یا قنات شمالی نیز شناخته می شود، آب را از دامنه های آبریز به باغ ها، خانه ها و تکیه نیاوران هدایت می کرد.»

به گفته این شمیران پژوه، علاوه بر این، قنات های حکیم و ملک نیز از دیگر قنات های معروف نیاوران بودند که به دلیل وجود استخری در مسیرشان، به نام قنات استخر نیز شناخته می شدند. این قنات ها که در محدوده کاخ نیاوران قرار داشتند، آب مورد نیاز باغ های سلطنتی و عمارت های اطراف را تأمین می کرد و هنوز جریان دارد.

چالی که آبش هرز نبود

نام:
قنات
چال هرز

موقعیت:
خیابان دولت

آب روان و جاری دارم امانش را از قدیم چال هرز گذاشته اند؛ قناتی که این روزها درختان بلوار شهرزاد را سیراب می کند. این قنات در شمال خیابان دولت قرار دارد؛ با طول حدود ۳۰۰۰ متر پس از قطع خیابان های دولت و یخچال، از محوطه ورزشگاه شهید در خیابان شیدایی عبور می کند و در جنوب مسیل شهرزاد مظهر آن نمایان می شود. میزان آبدی قنات چال هرز حدود ۴۵ لیتر در ثانیه است. «سیدمهدی اعرابی»، تهران پژوه، درباره علت نامگذاری این قنات به چال هرز می گوید: «یکی از قنات های مهم شمیران، قنات چال هرز است. در گذشته در این محدوده چاله هایی وجود داشت که به آن چالهرز می گفتند و هرز آب ها به داخل آن سرازیر می شد و ادامه پیدا می کرد. برخلاف باور آن روز نسبت به پساب یا آب هرز، آب بی کیفیت یا آب فاضلاب نبود.»

آبی که برای بیماری های پوستی مفید بود

نام:
قنات
آبک

موقعیت:
امامزاده
قاسم ۴

وجود این قنات، اهالی خانه هایشان را در این محدوده ساختند. «شیرولی سفیدخانی»، از اهالی قدیمی محله امامزاده قاسم، درباره قنات آبک می گوید: «در گذشته نه چندان دور آب این قنات به درون دو استخر کوچک که برای آب تنی در نزدیک مظهر آن ساخته شده بود، می ریخت. اهالی آب این قنات را برای معالجه بیماری های پوستی مثل گال مؤثر می دانستند. این دو استخر که یکی از آنها به زنان و دیگری به مردان اختصاص داشت با دیواری از هم جدا می شد. همچنین یک قهوه خانه در زیر سایه درختان در کنار این دو استخر وجود داشت که اهالی روستا و مسافران در آنجا پذیرایی می شدند. اکنون این قنات فعال است و برای مصارف کشاورزی از آن استفاده می شود.»

امامزاده قاسم در گذشته باغ های بسیاری داشت. به همین دلیل، اغلب باغداران برای آبیاری باغ های خود قنات حفر می کردند و اهالی هم برای تأمین آب شرب از این قنات استفاده می کردند. قنات باغ ملک، باغ حسن آباد، قنات معتمد السلطنه، قنات ده، قنات باغ حاجی محمد مهدی، قنات باغ کهنه، قنات باغ اویسی، قنات باغ شرکا، قنات باغ انجیلی (انجیری)، قنات باغ دکتر شکوه، قنات باغ نجوانی، قنات کربلایی علی، قنات کربلایی رمضانعلی، قنات حاجی میرزا علی محمد لاریجانی و قنات حاجی از مهم ترین قنات های روستای امامزاده قاسم بودند. البته در میان آنها قنات دیگری به نام آبک برای مصارف عموم و کشاورزی فعال بود که همچنان جاری است. آن طور که در کتاب جغرافیای تاریخی شمیران «منوچهر ستوده» آمده، این قنات در واقع همان چشمه قاسم است که در شمال شرقی امامزاده قاسم قرار داشت و آب آن از طریق کانال به امامزاده قاسم می رسید و آب شرب اهالی را تأمین می کرد. به مرور زمان به دلیل

یادگار خاطرات شیرین

قنات سنگ دوقلو که مادر چاه آن در گلاب دره واقع شده، به عنوان منبع آب اصلی این محله شناخته می شد. به گفته «علیرضا زمانی» تهران پژوه، قنات های گلابدره، به ویژه قنات سنگ دوقلو، بخشی از تاریخ و فرهنگ این محله را تشکیل می دهند.

نام:
قنات
گلابدره

موقعیت:
محله
سنگ دوقلو

سنگ دوقلو، دو تخته سنگ بزرگ و گرد است که در میان خانه های قدیمی گلابدره قرار دارد. این سنگ به عنوان محلی برای بازی و تجمع کودکان محله شناخته می شد. اهالی منطقه، به ویژه نسل های قدیمی تر، خاطرات شیرینی از بازی و دورهمی های خانوادگی در اطراف این سنگ دارند. قنات سنگ دوقلو کنار قنات آبک منبع آب برای اهالی گلابدره تا قبل از سال ۱۳۴۸ بود و بعدها با آمدن آب لوله کشی، جایگاه آن تغییر کرد. امروزه، این قنات و سنگ دوقلو به عنوان نمادهایی از تاریخ و زندگی اجتماعی مردم گلابدره باقی مانده اند و یادآور روزهای خوش گذشته هستند. البته قنات سنگ دو قلو همچنان زنده و جاری است و اهالی از آن استفاده می کنند.

آبادانی روستا با رشته قنات

یکی از قدیمی ترین قنات های محدوده شمال تهران در محله اراج واقع شده است. در واقع این محله از گذشته تا امروز میان اهالی و همسایه های همجوارش با دو حلقه قناتش معروف بوده است. سیدمهدی اعرابی شمیران پژوه، در باره قنات های محله اراج توضیح می دهد: «روستای اراج به واسطه قنات های رشد و توسعه پیدا کرد. وجود همین نعمت قنات به مرور زمان کمک کرد تا اراج در بخشی از بافت شهری قرار بگیرد و تبدیل به محله ای در شمال تهران شود.

نام:
قنات
اراج

موقعیت:
اراج، محدوده
بیمارستان
نیکان

در این روستا در گذشته دو حلقه قنات وجود داشت، درباره سرنوشت یکی از این قنات ها هیچ اطلاعی در دسترس نیست، اما یکی از این قنات ها در محدوده جنوبی بیمارستان نیکان قرار دارد. این قنات در گذشته بخشی از یک شبکه آبیاری گسترده بود که به رونق کشاورزی و باغداری در این محدوده کمک می کرد و به عنوان آب شرب نیز مورد استفاده اهالی قرار می گرفت. اکنون نیز باغ وقفی حاج ملاعلی کنی را آبیاری می کند.»

